

Söndrum-Vapnö församling

Vapnö fideikommiss bildades 1754 och sträckte sig med sina marker över sex socknar där även Vapnö socken innefattades. När den siste fideikommissarien Erik Staël von Holstein avled 1967 hade fideikommisslagen blivit upphävd 1964. Vapnö gods fick då skiftas till barnen genom en övergångsregel. Inom Vapnö socken tillskiftades äldste sonen gårdarna Vapnö, Staelsbo, Bjällbo, Blomstervången, Ågarp, samt några mindre arrendegårdar som tillsammans bildade en fastighet. Äldsta dottern tillskiftades Tiarps gård som därmed blev en egen ny fastighet. Tiarps slott var uthyrt som kulturcentrum från 1964 fram till början på 1970-talet.

Vapnö socken har under de senaste femtio åren förändrats genom flera försäljningar där mark har avstyckas från Vapnö gods. Försvarsmaktens skjutfält på Nyårsåsen utökades med ca 200 hektar skogsmark från Vapnö gods 1968 samt övningsfältet utökades 1997 i anslutning till gården Staelsbo och vid Vapnö kyrka. Samma år köpte Halmstad kommun ca 600 hektar till det sk Vapnöfältet för att kunna disponeras av Halland regemente. När infanteriregementet (I16) lades ner 2000 och blev ett luftvärnsregemente (LV 6) upphörde behovet av Vapnöfältet. Under 2010 fick Vapnö gods köpa tillbaka ca 450 hektar av Vapnöfältet mot att kommunen fick göra en bytesaffär och köpa in markområdena runt Bjällbo gård och Bjällbo by. Även Vapnö idrottsplats och Blomstervången ingick då i detta markköp.



Torparlängan Lugnet i Tiarp med bostad stall och loge i samma byggnad. Var en boplats redan 1729 och var tydligen då soldatorp. 1760 bodde där en adelsryttare. På 1860 -talet bildades storgårdarna i Vapnö och då byggdes soldattorpet förmodligen ut till torp med stall och loge. Från denna tid växte sedan byarna Tiarp och Ågarp genom att flertorp och gårdar fick byggas.

I början på 1900-talet genomfördes med statligt stöd betydande åtgärder för att torrlägga jordbruksmarken i Vapnö dalen. Nyrebäcken fördjupades som en kanal och slättlandskapet blev möjligt att täckdika med tegelrör. Lantbrukarna i Tiarp och Ågarp tog ett gemensamt beslut 1961 och bildade Tiarps dikningsföretag med avsikt att förbättra jordbruksmarken. Kissebäcken och Kvarnabäcken med flera bäckar fördjupades betydligt och de ofta förekommande översvämningarna uteblev. Utdikningen i Tiarp och Ågarp var helt klar 1964.

Från senare delen av 1960-talet och framåt började stora förändringar ske i Vapnö socken då lönsamheten försämrades inom jordbruket för de små gårdarna och torpen. Många gårdar fick istället sammanläggas med några större gårdar för att bli mer rationella och kunna drivas vidare. Under 1965 fanns fortfarande ett antal så kallade familj jordbruk kvar i socknen. I Tiarps by tio gårdar och i Ågarps by fem gårdar som då hade sin försörjning genom växtodling och djurhållning. Under de närmast följande åren upphörde gårdarna en efter en med att ha mjölkkor och "mjölkabilen" slutade att köra genom byarna redan under slutet av 1970-talet. På Vapnö gods bedrevs växtodling och mjölkproduktion i större omfattning där ett sextiotal personer var anställda på godset. Huvuddelen av de anställda var boende på godsets egna arbetarbostäder som fanns inom socknen. Staelsbo gård var en arrendegård under Vapnö gods där arrendatorn bedrev växtodling och mjölkproduktion med ett flertal anställda på gården. I anslutning till Staelsbo gård fanns också flera arbetarbostäder för de anställda.

Som jämförelse kan man konstatera att 2014 finns det endast fyra gårdar kvar i hela socknen som fortfarande bedriver växtodling varav endast två av dessa gårdar har djurbesättningar för mjölk- och köttproduktion. Vapnö gods, numera Vapnö AB, har sedan 1965 utökat från ett 100-tal mjölkkor till idag drygt 1300 mjölkkor och ca 1500 ungdjur. På gården finns eget mejeri och saluhall med försäljning av gårdens egna produkter. Verksamheten har utökats med hotell- och restaurangverksamhet, samt en biogasläggning som nyligen startats upp på gården.

När torpen och de mindre gårdarna blev avstyckade från sina åkermarker blev bostadshusen attraktiva villor på landet som renoverades och byggdes till. Ett antal nya bostadshus kom även att byggas under 1960-talet innan kommunen utfärdade byggnadsförbud i bygden. Intressen fanns att bosatta sig i bygden så här nära staden då dåtidens bekvämligheter fanns med varubilar som "bröbilar", "drickbilar", "fiskeknallar", "köttbilar" som varje vecka körde genom byarna precis utanför husknuten. Kommunikationsmöjligheter fanns också under denna tid då SJ-bussar gick in till staden onsdagar, lördagar, samt på söndagskvällar. Detta behov upphörde allt efter som en yngre generation flyttade in i byarna och skaffade sig egna bilar. I början av 1980-talet gick den sista bussen.

Bygden berättar (forts)

En minnesvärd söndagskväll från denna tidsepok var när det var julsmytning och alla ville åka in till stan och bussen blev så fullproppad med passagerare så att det till sist ej längre gick att ta sig in i bussen.

Under de senaste tjugo åren har ungefär en ny fastighet med bostadshus per år fått bygglov i någon av byarna Tiarp eller Ågarp. Ett boendet på landet så här nära staden har alltid varit mycket lockande. Några gårdar har byggts om till hästgårdar. På Bäcka-torp i Ågarp byggdes stall för ett 20-tal hästar på 1990-talet och som kompletterades med ett stort ridhus 2004. På Tiarps gård byggdes det gamla kostallet om 2007 till ett modernt häststall för ett trettiotal hästar. Dessutom uppfördes nytt ridhus.

Övriga delar av socknen som till stor del finns inom Vapnö AB:s markområde har under de sista femton åren minskat på antalet hyresbostäder och några f.d. arrendegårdar har rivits av bolaget. Innevånarantalet har därmed minskat i Vapnö socken sedan 1960-talet men varit konstant kring ca 230 personer under 2000-talet.

Dåvarande Söndrums kommun som innefattade Söndrum och Vapnö socknar hade från 1963 egen soptipp i skogen 500 meter väster om Tiarps gård. I och med att Söndrums kommun inkorporerades i Halmstad storkommun 1974 kom soptippen i Tiarp att avvecklas året där på.

1982 började Karlshamns Granit AB bryta prydnadssten på mark som tillhörde Tiarps gård. På 1990-talet tog sedan Emmaboda Granit AB över tillståndet att fortsätta bryta prydnadssten i Tiarp, fram till 2007 då tillståndet upphörde. Bergtäktens verksamhetsområde omfattade då en areal om ca 15 hektar. Halmstad Murbruksfabrik AB, som låg vid ett grustag strax söder om Vapnö kyrka upphörde under 1980-talet efter ca 50 års verksamhet. På företaget fanns som mest ett 50-tal anställda där många kom från Vapnö socken.

Vapnö idrottsförening bildades 1944 en förening som under många år samlat bygdens barn och ungdomar till trevlig gemenskap inom fotboll och annan idrottsverksamhet. Föreningens klubblokal har under många år varit gamla skolan i Bjällbo. Skolverksamheten upphörde i Bjällbo 1952 och bygdens barn har sedan dess fått åka skolbuss till Söndrums skolor. Idrottsföreningen som sedermera blev ägare till den gamla skolbyggnaden, byggde 1996 ut fastigheten med en större samlingslokal och ett kök. Detta har i många avseenden sedan varit till gagn för bygdens folk.

Vapnödalens byalagsförening bildades 1998 med avsikt att samla socknens folk och övriga personer som vill och känner anknytning till bygden. Föreningens uppdrag är att vara en allförening och fungera som en remissinstans i olika frågor, samt att vara etablerad som en hembygdsförening inom hembygdsvårslösen. Föreningen har ca 200 medlemmar.

Vapnödalens vägsamfällighet ombesörjde att större delen av bygdens vägar hårdbelades med oljegrus i samband med kommundelsammanslagningen med Halmstad storkommun år 1974. Genom lantmäteriförrättning som slutfördes 1999 ombildades vägsamfälligheten till Tiarp-Ågarps samfällighetsförening. 2014 ingick 69 fastigheter i samfällighetsföreningen.

Vid kyrkostämman i Vapnö kyrka den 12 september 2004 beslutades att Vapnö församling skulle sammanläggas med Söndrums församling. Från och med den första januari 2006 finns Söndrum-Vapnö församling. Den historisk sista kyrkostämman hölls i Vapnö kyrka den 19 december 2004. Ett krav från Svenska kyrkan har varit att varje församling ska ha ett beslutande kyrkoråd. Det sista valda församlingskyrkorådet i Vapnö höll sitt sista sammanträde i Vapnö kyrka den 8 november 2005.

Under våren 2013 tog samfällighetsföreningen beslut om att bygga ut fiber i byarna Tiarp och Ågarp. Projektet genomfördes under sommaren i samverkan med Halmstad kommun, som tagit beslut om att gräva ner nya elkablar till alla boende i Tiarp och Ågarp. Grävningsarbetena utfördes i huvudsak inom det vägområde som samfällighetsföreningen hade upplåtit för utbyggnaden. Att dessa viktiga åtgärder nu har blivit genomförda talar för goda framtida möjligheter för bygdens befolkning.

Rune Bengtsson

Vapnödalens byalagsförening

Hembygdssektionen

www.vapnodalen.se